

ПЛАТФОРМА ЗА
МУЛТИКУЛТУРАЛИЗАМ

Документ за јавна политика

КАКО ДО НАМАЛУВАЊЕ НА МЛАДИНСКАТА ЕМИГРАЦИЈА ОД РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА?

Издавањето на публикацијата е поддржано од Прогрес – Институт за социјална демократија и Фондацијата „Калеви Сорса“ и е произлезена од Платформата за мултикултурализам формирана во рамките на проектот „Поддршка на демократијата во мултиетничка Македонија – Младински активизам за мултикултурна демократија“.

Автори:
Сања Зинзирова
Димитар Ванчов

Техничка подготовка и дизајн: Бригада дизајн, Скопје

Издадено: мај, 2017

ПРЕДГОВОР

Оваа публикација е резултат на соработката на младински граѓански организации и политички подмладоци и е производ од две работилници за креирање и пишување јавни политики организирани во 2016 година за потребите на организациите членки на Платформата за мултикултурализам во рамките на проектот „Поддршка на демократијата во мултиетничка Македонија – Младински активизам за мултикултурна демократија“ 2015-2017 година. Работилниците и изработката на документите беа под менторство на д-р Јасна Бачовска Недиќ и д-р Александар Спасов, професорка и доцент на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при УКИМ во Скопје.

Платформата за мултикултурализам е создадена во 2013 година во рамките на проектот „Поддршка на демократијата во мултиетничка Македонија – дијалог и соработка“ спроведуван од Прогрес – Институт за социјална демократија и Фондација „Калеви Сорса“ од Финска. Платформата е основана од политички подмладоци и граѓански организации, а истата е поддржана од Прогрес – Институт за социјална демократија и Фондација „Калеви Сорса“.

Оваа публикација и препораките дадени од страна на авторите, претставници на младински организации и политички подмладоци, се во насока кон отворање поширока дебата и дискусија за клучните прашања и проблеми што влијаат врз животот на младите во Македонија и кон воведување конкретни политики за подобрување на состојбата.

Платформата за мултикултурализам ќе продолжи со својата работа преку предлагање конкретни јавни политики, како и препораки за подобрување на состојбата на младите, како и во насока на зголемување на бројот на организации и граѓански активисти на локално и национално ниво во активностите на Платформата сè со цел да стане активен чинител во креирањето на јавните политики во Македонија.

Проектен координатор,
Самули Синисало,
Фондација „Калеви Сорса“

Проектен координатор,
Тоше Зафиров,
Прогрес – Институт за социјална демократија

Документ за јавна политика

Како до намалување на младинската емиграција од Република Македонија?

СОДРЖИНА

РЕЗИМЕ	4
1. НЕВРАБОТНОСТА ГИ БРКА МЛАДИТЕ ОД МАКЕДОНИЈА	5
2. ПРИЧИНИ ПОРАДИ КОИ ЗАМИНУВААТ МЛАДИТЕ	6
2.1 Младинска невработеност	6
2.2 Лошиот квалитет на формалното образование	7
3. ДОЛГОРОЧНИ ПОСЛЕДИЦИ ОД ЕМИГРАЦИЈАТА НА МЛАДИТЕ	8
3.1 Демографска стагнација	8
3.2 Загуба на човечки потенцијал	9
4. КЛУЧНИ ТОЧКИ, ПОТРЕБАТА ОД АКЦИЈА СЕГА И ВЕДНАШ	10
4.1 Вклучување на младите во политики што ги засегаат нив	10
4.2 Спроведување попис на население	10
4.3 Нудење ефективни и ефикасни мерки за стимулирање на вработување кај младите ...	10
4.4 Нудење пакет мерки или стимулативни политики за враќање на младите што се подолго од 3 години во странство	10
БИБЛИОГРАФИЈА	11

Резиме

Во оваа студија за јавна политика се обработува проблемот на емиграцијата на младите од 18 до 30 години од Република Македонија во последните 10 години. Студијата е наменета да понуди можно решение за намалување на младинската емиграција. Младите се одлучуваат да ја напуштат државата од повеќе причини. Во студијата се опфатени две причини кои ги сметаме за клучни. Едната е невработеноста, која достигнува и до **45%** кај младите, а втората е квалитетот на образованието во целост.

Последиците кои можат да настанат од ваквиот проблем се менување на демографијата на населението во РМ, губење на човечкиот потенцијал и државниот капитал вложен во развојот на тие млади луѓе. **Потребна е итна акција преку активно учеството на младите во креирањето младински политики. Креаторите на младински политики мора да застанат рамо до рамо со засегнатите страни.**

1. Невработеноста ги брка младите од Македонија

Во последната деценија емиграцијата на младите од РМ е во значителен пораст. Белата чума која ја зафати Македонија е последица на општествено-политичките, економските и социјалните случувања во земјата. Нашата држава има долга историја со емиграцијата во странство. Бројот на лица кои се иселуваат значително се зголеми по либерализацијата на визниот режим со Европската Унија.¹

Според статистичките податоци, европските земји се најпосакувани за македонските граѓани, а потоа следуваат САД и Австралија. Свесноста на властите за овој проблем е на недоволно ниво. Но во јавноста постои интензивна дебата за овој проблем, особено за неговото влијание врз понатамошниот развој на земјата останува прашање. Како стратегиски документ постои Национална стратегија за вмрежување, соработка и намалување на одливот на високо образовани и стручни кадри 2013-2020, но колку таа се применува во практика е непознато.²

Според статистичката служба на Европската Унија – Еуростат, во периодот од 1998 до 2011 година, нашата држава ја напуштиле околу **230.000** граѓани, од кои најголемиот дел се млади луѓе.³ Извештајот на Светска банка е уште попоразителен: заклучно со 2010 година од државата се иселиле **447.000** граѓани, односно **22%** од вкупното население во Македонија.

Светската банка објави дека до 2013 година од Македонија се иселиле околу **600.000** луѓе. Во Македонија нема актуелни статистички податоци за бројката на иселени. Државата последниот попис го спроведе во 2002 година.⁴

1 <http://vlada.mk/proekti/vizna-liberalizacija>

2 Национална стратегија за вмрежување, соработка и намалување на одливот на високо образовани и стручни кадри 2013 – 2020, Република Македонија – Министерство за образование и наука, Скопје, октомври 2013.

3 Challenges to European Welfare Systems, Klaus Schubert, Springer, Switzerland 2016, стр. 501.

4 <http://data.worldbank.org/country/macedonia-fyr?locale=mk>

За една година бројот на млади работоспособни се намалил за 12.548. Според сумираните статистички податоци за 2015 година, бројот на работоспособни од 15 до 24 години се намалил за 2.412, а на оние на возраст од 25 до 49 години за 10.136, или само за една година понудата на работна сила на пазарот на труд се намалила за 12.548 луѓе само од овие две старосни категории.

ФАКТИ ЗА ИСЕЛУВАЊЕТО:

- Последната деценија од минатиот век 5 милиони високообразовани лица мигрирале од помалку развиените во развиените земји;
- Научниците и талентите најчесто имигрираат во развиените земји преку вториот и третиот циклус на терцијарно образование;
- Во 2007 година 18% од работната сила во САД со универзитетско образование во областа на природните науки и инженерството се имигранти;
- Околу 30% од бизнисите започнати во Силиконската долина помеѓу 1995 и 1998 година биле основани од имигранти од Кина и од Индија; и конечно
- САД привлекува најголем број вешти имигранти и студенти или 32% од вкупниот број странски студенти во земјите на ОЕЦД.

(Извор: Национална стратегија за вмрежување, соработка и намалување на одливот на високообразовани и стручни кадри 2013-2020 година.)

Актуелната Влада на РМ овој проблем го карактеризира единствено како глобален тренд, а не како проблем што е резултат на внатрешни причини од општествено-економски карактер. На пример, Република Чешка и останатите европски држави во својата статистика не забележуваат пораст на емиграција, туку на миграција внатре во државите, што значи дека не станува збор за глобален тренд.⁵

5 The Czech Republic: on its way from emigration to immigration country, Idea working paper, No 11, may 2009, page 20

2. Причините поради кои заминуваат младите

2.1 Младинска невработеност

Како прва причина би ја издвоиле невработеноста на младите. Меѓународната организација на трудот (МОТ) соопшти податок според кој, со стапка од **53,7%** невработени млади луѓе, Македонија е на врвот на светската листа за младинска невработеност. Загрижувачки делуваат и последните истражувања на релевантни домашни институции и здруженија на граѓани, според кои повеќе од **40%** од младите својата иднина ја гледаат надвор од државата.⁶

Невработените се млади луѓе, претежно од 15 до 24 години, а токму кај оваа возрастна категорија граѓани сите релевантни домашни статистики мерат најдлабока стапка на невработеност. Во обид да обезбеди егзистенција, но и да добие шанса за кариера и напредок, младото работоспособно население интензивно се иселува, барајќи ја својата шанса надвор од земјава. Невработеноста на овие години претставува една од главните причини за заминување на младите луѓе во странство. **Мотивот е јасен - се бара вработување.** Вработувањето на младите луѓе ќе го намали трендот на емиграција, но исто така ќе влијае позитивно и на повеќе сегменти од општествено-економскиот живот во државата.

Истражувањето „Субвенционирано вработување на невработени млади лица до 29 години преку ослободување од придонеси“, повикувајќи се на информации добиени преку Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер, открива дека бројот на невработени млади лица до 29 години на 14.1.2016 година изнесувал 28.080 лица, од нив 13.007 се жени, а 15.073 лица се мажи.⁷

2.1.1 Нелогичности: Бројот на вработени останува ист, бројот на невработени се намалува

Кога е во прашање бројот на новоотворени работни места во последните 5 години, на пример, во пелагонискиот регион не се случил некаков значаен квалитативен исчекор напред. Но, и покрај тоа, бројот на невработените се намалил речиси за три пати.

Конкретно, ако во 2009 година во трите центри за вработување во Битола, Прилеп и во Крушево биле евидентирани 45.723 невработени лица, по само 5 години, нивниот број се намалил за 30.691 лице. Тоа значи дека, ако ѝ се верува на Агенцијата за вработување, на 31.3.2014 година во трите пелагониски општи-

Невработеност според возрастна структура за периодот 2011 - 2014 година

Возрасна група	Година (Невработеност во %)			
	2011	2012	2013	2014
Стапка на невработеност на лица на возраст од 15-24 години	55,3%	53,9%	51,9%	53,1%
Стапка на невработеност на лица на возраст од 25-29 години	47,0%	47,0%	45,5%	45,1%
Стапка на невработеност на лица на возраст од 30-64 години	28,7%	26,0%	24,0%	22,9%

Извор: Истражување на „[Finacethink](#)“, Ационен план за за вработување на младите за периодот 2016-2020 година

⁶ <http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>

⁷ <http://faktor.mk/analiza-mladite-na-udar-na-nevработеноста/>

ни, кои заедно бројат речиси 200.000 жители, бројот на невработени изнесува само нешто повеќе од 15.000 лица.

Надлежните институции немаат конкретен одговор на прашањето што се случило со повеќе од 30.000 луѓе во рок од 5 години, односно каде се вработиле тие. Статистиките покажуваат дека ваквите бројки се должат на сè помасовното иселување на младите од државата, како и на вештачкото бришење на невработените од страна на центрите за вработување.

2.2 Лошиот квалитет на формалното образование

Квалитетот на образованието се менува со текот на годините. Се воведува новата програма, позната како програма „Кембриџ“ во основните училишта. Средното училиште станува задолжително, а учебниците се обезбедуваат од страна на државата. Се намалува партиципацијата во високото образование, се отвораат нови приватни и државни универзитети. Но клучното прашање е дали наведените реформи доведоа до зголемување на квалитетот на образованието, што беше клучен аргумент и образложение за оправданоста на сите преземени реформи?

Во 22,8% во основните и во средните училишта работат наставници кои немаат завршено високо образование. Новите учебници се со сомнителен квалитет. Голем дел од преводите на учебниците за учениците кои учат на друг јазик се исклучително слаби.⁸ Учебниците содржат погрешни податоци, на пример од историјата или од географијата. Наведеното значително влијае врз квалитетот на образованието.⁹

Тука спаѓа и екстерното оценување, односно учењето наизуст на прашањата од базата на прашања од страна на учениците, што е целосно погрешна методологија на стекнување нови знаења и вештини. Техничките проблеми со кои се соочуваат наставниците при испитите, особено во руралните средини, каде што нема интернет или има проблеми со струјата за компјутерите на кои се полага, исто така, значително влијае врз образовниот процес.¹⁰

Учебниците содржат и примери кои прикриено промовираат стереотипизација врз етничка основа. На пример, во учебник по граѓанско образование има пример што е формулиран на следниов начин: „Ученикот Томче е најдобар ученик во класот... а ученикот Агим родители не го пуштаат да оди во училиште за да чува крави“. Наставниците, често, имаат дилеми како да ги оценат учениците затоа што се плашат да не бидат во групата наставници со најголемо отстапување и да бидат казнети при оценувањето на нивната работа поради недоволна објективност на наставникот.

8 <http://www.mkd.mk/makedonija/pubertet-doagja-so-tortata-na-mama-grcija-izleguva-na-jadran-sko-more-baci-raka-za-pochit#1>

9 <http://novatv.mk/skandaloznite-uchebnici-kje-se-popravaat-vo-kembridj/>

10 <http://novatv.mk/eksternoto-testiranje-gi-obe-lodeni-site-negativnosti-na-obrazovniot-proces/>

3. Долгорочни последици од емиграцијата на младите

3.1 Демографска стагнација

Промените во структурата на населението секогаш настануваат како резултат на директното влијание на природното (наталитет и морталитет) и механичкото (миграции) движење на населението.

Се менува демографијата на населението, Македонија се соочува со стареење на населението и со економска миграција, што може да има далекусежни последици. Стапката на фертилитет, односно на новородени деца, е на најниската граница на проста репродукција. Доколку ваквиот пораст продолжи, земјите од Балканот ќе се соочат со забрзано стареење на населението и со проблеми со работната сила.¹¹

Ставовите кон семејството и кон стапување-то во брак се менуваат, па, така, сега имаме сè повеќе одложено стапување во брак и тие се едни од причините кои придонесуваат за понизок фертилитет.

Следниве статистички податоци од Државниот завод за статистика ги покажуваат следниве податоци:

T-01: Витални настани во Република Македонија
T-01: Vital events in the Republic of Macedonia

Година Year	Родени во земјата Births in the country		Умрени во земјата Deaths in the country		Природен прираст Natural increase	Склучени бракови Marriages	Разведени бракови Divorces
	вкупно total	живороден и live births	вкупно total	умрени доенчиња infant deaths			
1994	31 751	31 421	15 649	751	15 772	15 736	612
1995	30 172	29 886	16 169	727	13 717	15 823	710
1996	29 255	28 946	15 882	515	13 064	14 089	705
1997	27 129	26 830	16 373	458	10 457	14 072	1 021
1998	26 942	26 639	16 628	474	10 011	13 993	1 027
1999	25 242	24 964	16 622	404	8 342	14 172	1 045
2000	26 434	26 168	17 085	345	9 083	14 255	1 325
2001	24 467	24 183	16 790	320	7 393	13 267	1 448
2002	24 445	24 154	17 866	282	6 288	14 522	1 310
2003	23 828	23 596	17 813	303	5 783	14 402	1 405
2004	23 619	23 361	17 944	308	5 417	14 073	1 645
2005	22 697	22 482	18 406	287	4 076	14 500	1 552
2006	22 786	22 585	18 630	260	3 955	14 908	1 475
2007	22 903	22 688	19 594	234	3 094	15 490	1 417
2008	23 167	22 945	18 982	223	3 963	14 695	1 209
2009	23 910	23 684	19 060	278	4 624	14 923	1 287
2010	24 507	24 296	19 113	185	5 183	14 155	1 720
2011	22 972	22 770	19 465	172	3 305	14 736	1 753
2012	23 752	23 568	20 134	230	3 434	13 991	1 926
2013	23 334	23 138	19 208	237	3 930	13 982	2 045
2014	23 767	23 596	19 718	233	3 878	13 813	2 210
2015	23 260	23 075	20 461	198	2 614	14 186	2 200

¹¹ Општественото влијание на емиграцијата и рурално-урбаната миграција в Централна и Источна Европа, Сузана Борнарова и Верица Јанеска, април, 2012.

T-02: Витални настани во Република Македонија - индекс (1994= 100)
T-02: Vital events in the Republic of Macedonia - index (1994= 100)

Година Year	Родени во земјата Births in the country		Умрени во земјата Deaths in the country		Природен прираст Natural increase	Склучени бракови Marriages	Разведени бракови Divorces
	вкупно total	живороден и live births	вкупно total	умрени доенчиња infant deaths			
1994	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
2003	75.0	75.1	113.8	40.3	36.7	91.5	229.6
2004	74.4	74.3	114.7	41.0	34.3	89.4	268.8
2005	71.5	71.6	117.6	38.2	25.8	92.1	253.6
2006	71.8	71.9	119.0	34.6	25.1	94.7	241.0
2007	72.1	72.2	125.2	31.2	19.6	98.4	231.5
2008	73.0	73.0	121.3	29.7	25.1	93.4	197.5
2009	75.3	75.4	121.8	37.0	29.3	94.8	210.3
2010	77.2	77.3	122.1	24.6	32.9	90.0	281.0
2011	72.4	72.5	124.4	22.9	21.0	93.6	286.4
2012	74.8	75.0	128.7	30.6	21.8	88.9	314.7
2013	73.5	73.6	122.7	31.6	24.9	88.9	334.2
2014	74.9	75.1	126.0	31.0	24.6	87.8	361.1
2015	73.3	73.4	130.7	26.4	16.6	90.1	359.5

3.2 Загуба на човечки потенцијал

Следна **последица** од емиграцијата на младите е загубата на човечкиот потенцијал и сила потребна за иден развој на земјата. Заминувањето на младите значи загуба на државата, односно загуба на јавните средства кои ги инвестира во нивниот развој.

Кога луѓето си заминуваат од земјата, ние не ги губиме само како жители, туку го губиме и сè она што ние, како држава, сме го вложиле во нивниот развој. Многу капацитетни и компетентни млади луѓе се реализираат себеси во друга земја бидејќи тука не можат да го направат тоа.

Значи, емиграцијата има деструктивно дејство врз економијата и стопанството на земјата. Намалувањето на работоспособниот потенцијал на една земја има директно негативно влијание врз економскиот раст и благосостојбата на една земја бидејќи во секоја средина е потребно постоењето на една основна група работоспособни поединци кои ги придвижуваат основните текови на економијата и ги предизвикуваат основните развојни случувања.¹²

Дополнително на тоа, ако обучените професионалци заминуваат од нивната земја, потенцијалните инвеститори може да добијат негативен впечаток за земјата. Тоа значи дека странските инвеститори може да почнат да се прашуваат дали земја која се соочува со одлив на млад работоспособен капитал е добра локација за нивните инвестиции и дали е тоа знак на неизвесна економска и политичка иднина на земјата.

Конечно, со емиграција на работоспособни млади, државата од која емигрираат ги губи на долг рок, не само сегашните, туку и идните генерации на човечкиот капитал, бидејќи е многу веројатно младите кои емигрираат да ја напуштат земјата со нивните семејства доколку ги имаат, односно се исклучува можноста за формирање семејство. Особено со нивните деца за кои постои висока веројатност да станат образовани и квалификувани професионалци во иднина. Оваа идна група професионалци, односно работоспособно население е, исто така, загуба за економијата на земјата.

12 Emigration and its Economic impact on Eastern Europe, Ruben Atoyan, International Monetary Fund, July 2016.

4. Клучни точки, потребата од акција сега и веднаш

4.1. Вклучување на младите во креирање политики што ги засегаат нив

Под оваа мерка се подразбира вклучување на младите, притоа почитувајќи ги принципите на недискриминација и слобода на изразување, во процесот на креирање политики што ги засегаат нив. Во контекст на тоа, образовните политики не треба да се донесуваат зад затворени врати и со репресии. Потребна е инклузија на сите групи за искажување на нивниот став во однос на конкретно прашање. Каков и закон или политика да се носи, како што се Законот за средно образование, Законот за високо образование, Законот за млади и други, треба сите засегнати страни да се вклучат бидејќи само така може да се намали незадоволството кај засегнатите страни, да се отвори можноста за прилив на нови идеи и да се цели кон унапредување на демократијата во нашето општество.

4.2. Спроведување попис на населението

Потребата од попис е итна. Отсуството на точен показател за тоа колку луѓе емигрирале, стапката на наталитет, на морталитет на вкупното население ја оневозможуваат државата да планира ефективни демографски политики.

4.3. Нудење ефективни и ефикасни мерки за стимулирање на вработување кај младите

Како што истакнавме, невработеноста кај младите се намалува, но стапката на вработеност останува иста. Стапката на невработеност се намалува поради емиграција на населението или запишување во високообразовна институција. Сите активни владини мерки за вработување преку Агенцијата за вработување на РМ, за жал, бележат неуспех.

4.4 Нудење пакет мерки или стимулативна политики за враќање на младите што се подолго од 3 години во странство

Младиот работоспособен и, воедно, квалификуван кадар што е подолго време во странство тешко се одлучува, самоиницијативно, да се врати во државата. Со нудење пакет мерки за нивно враќање во нашата држава ќе се направи еден чекор напред во напорите за враќање на скоро отселените млади луѓе од нашата држава.

Библиографија:

Книги и публикации:

1. Национална стратегија за вмрежување, соработка и намалување на одливот на високо образовани и стручни кадри 2013 – 2020, Република Македонија – Министерство за образование и наука, Скопје, октомври, 2013;
2. Општественото влијание на емиграцијата и рурално-урбаната миграција во Централна и Источна Европа, Сузана Борнарова и Верица Јанеска, април, 2012;
3. Challenges to European Welfare Systems, Klaus Schubert, Springer, Switzerland, 2016;
4. Emigration and its Economic impact on Eastern Europe, Ruben Atoyán, International Monetary Fund, July 2016;
5. The Czech Republic: on its way from emigration to immigration country, Idea working paper, No 11, may 2009.

Статистички податоци:

1. <http://data.worldbank.org>
2. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
3. <http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>
4. <http://www.stat.gov.mk/>
5. <http://stats.oecd.org/>

Интернет-страници:

1. <http://www.financethink.mk/mk/>
2. <http://faktor.mk/>
3. <http://novatv.mk/>
4. <http://www.mkd.mk/>

БЕЛЕШКИ:

